

Victoria Lines – Fortifikazzjonijiet Inġliżi li ma ntuzawx fil-Gwerra

Tagħrif miġbur min Max Farrugia Dip. LIS

Min iħobb idur fil-kampanja Maltija mod speċjali fin-naħa ta' fuq ta Malta żgur li xi darba jew oħra ltaqa' ma' linji ta' fortifikazzjonijiet militari tal-perjodu Inġliż li jibdwew nista' ngħid mill-inħawi tal-Kunċizzjoni/Fomm ir-Riħ u jibqgħu sejr in-naħa l-oħra ta' Malta fejn l-akkwata tal- Madliena/Baħar iċ-Ċagħaq. Litteralment jaqsmu Malta fi tnejn.

Din is-sistema ta' fortifikazzjoni b'kollox hija twila madwar 12-il kilometru, u tikkonsisti prinċipalment f'erba' fortizzi, numru ta' batteriji għall-kanuni, u linja ta' hitan li għalkemm kellhom l-iskop sabiex jintużaw biex is-soldati jistkennu warajhom waqt xi attakk mill-għadu, jkunu jistgħu jiddefendu l-akkwata ta' fejn ikunu. Dawn il-linji kienu jaqdu dawn il-fortizzi flimkien. Biex tlestiet kollha din is-sistema ta' difiża ħadet madwar 29 sena, u b'riżultat ta' hekk l-iżvilupp fl-armamenti matul dan il-parjodu għamilha mhux daqshekk effiċjenti f'kas ta' invażjoni. Huwa dokumentat li din is-sistema militari qatt ma ntuzat f'xi gwerra.

Jekk wieħed ikun jixtieq li jimxi matul dawn il-linji militari mhux dejjem huwa faċli li jagħmel hekk, minħabba li jkun irid jinżel u jitla' f'diversi widien. Min-naħa l-oħra imma dawn huma viżibbli ħafna sabiex wieħed jarahom minn diversi nħawi ta Malta.

Wieħed jista' qsi x'kien l-iskop ta' dawn il-fortifikazzjonijiet u l-linji ta' hitan li jaqduhom. Kif nafu meta l-Inġliżi bdew imexxu l-pajjiż wara t-tkeċċija tal-Franċiżi minn Malta fl-1800, l-uniċi mezzi ta' fortifikazzjonijiet li kien hawn fil-pajjiż kienu prinċipalment is-swar tal-Belt Valletta, il-Kottonera, u l-Imdina. Kien hawn ukoll numru ta' fortizzi żgħar,

Parti mill-linji tad-Dwejra

u anke torrijiet. Dawn kienu jinsabu l-aktar fl-inħawi ta' isfel ta' Malta u allura jagħtu ċerta serħan il-moħħ dawn l-inħawi. In-naħa ta' fuq kien hawn xi torrijiet. Jekk kellu jkun hemm invażjoni u żbark f'parti lejn in-naħa ta' fuq ta Malta, kienet tkun faċli ħafna għall-għadu sabiex inizzel it-truppi tiegħu. Barra minn hekk, kif nafu, Malta saret ukoll bażi navali tal-flotta Inġliża fil-Mediterran u komplet kabbret l-importanza tagħha meta infetaħ il-Kanal tas-Suez fis-sena 1869. Wara li ġew

studjati diversi alternattivi fl-aħħar nett ġie deċiż li l-parti ta' fuq ta Malta tiġi fortifikata b'dan il-mod.

Ix-xogħlijiet fuq din is-sistema militari ta' difiża kienu bdew għall-ħabta tas-sena 1874. L-ewwel ma ġew mibnija kienu tliet fortizzi li nsibu fil-Mosta, il-Madliena u Bingemma fil-limiti tal-Imġarr. Wara dawn inħasset il-ħtieġa li tinbena il-fortizza ta' Pembroke li tinsab ftit 'il bogħod mill-Madliena. Għaddew madwar sitt snin u fl-1881 inħasset il-ħtieġa li l-parti ta' fejn hemm id-Dwejra ftit 'il bogħod minn Bingemma tiġi nfurzata wkoll għax kienet vulnerabbli ħafna f'każ ta' xi attakk u allura kien tħaffer foss, u anki ġew kostruwiti linji ta' hitan li jagħqdu din il-parti tal-Gżira ma' dawk diġà eżistenti. Qed nirreferi għal dak li illum huma magħrufa minn kulhadd bħala l-Linji ta' difiża tad-dwejra. Hawnhekk ħadu ħsieb li jkun hawn ukoll batterija tal-kanuni u anki meżzi ta' *searchlights*. Mat-tlestija tax-xogħol fid-Dwejra, fl-1895 beda x-xogħol fuq it-tgħaqqid tal-fortizzi kollha flimkien permess ta' linji ta' hitan. L-għan kien li l-meżzi ta' komunikazzjoni jkun aħjar bejn il-fortizzi kollha u l-protezzjoni tad-difiża tkun waħda effettiva kontra l-għadu. Is-saħħa ta' din is-sistema ta' fortifikazzjoni sa fejn huwa magħruf qatt ma ġiet ippruvata matul xi gwerri.

Huwa dokumentat li l-ewwel fortizza li ġiet mibnija hija dik ta' Bingemma fl-1874 li kif nafu tagħmel parti mill-inħawi tal-Imġarr. Wara din il-fortizza kienu tlestew dik tal-Mosta u l-Madliena li bdew fl-1878. Jekk wieħed jagħti ħarsa sewwa lejn il-fortifikazzjonijiet kollha li jagħmlu parti mill-*Victoria Lines* insibu li dawn l-ewwel tlieta għandhom disinn differenti ħafna minn dawk li ġew mibnija warajhom li komplew jiżvilluppaw skont il-ħtieġa ta' kif kienu qed jiġu żviluppati l-armi. Li nsibu f'dawn il-fortizzi komuni hija li kollha kienu imdawra b'foss li kien jagħmilha diffiċli għall-għadu jippenetra go fihom u aktar faċli sabiex jattakkaw lill-għadu f'każ ta' bżonn.

Kollox kien beda għall-ħabta tal-1858 meta Franza għamlet qabziet kbar fejn jidhlu l-vapuri u l-Gvern Ingliż kien qed jaħseb li l-Ingilterra tista' titlef kontra l-qawwa tal-baħar. B'dew isieru studji kbar mhux fil-mediterran biss imma anke fl-Ingilterra. Fl-1866 il-Prim Ministru Palmerson kien baġat lill-Kurunell Jervois, responsabbli mid-difiża sabiex jipprepara rapport kif Malta tista' tiġi protetta aħjar. Dan ikkonċentra l-aktar fuq il-Port il-Kbir, u d-*dockyard* u sar titjib madwar il-kosta. Sitt snin wara kien ġie Malta l-General John Adye, biex jeżamina s-sitwazzjoni fil-pajjiż mill-punt di vista tad-difiża. Huwa kien għamel xi tibdil fil-pjanijiet oriġinali u l-parti ta' fuq ta' Malta ngħatat aktar attenzjoni. Huwa kien favur li tinbena din il-linja u s-sistema ta' difiża li skont dokumenti antiki tas-seklu tmintax,

Herba

Parti mill-linji tal-fortizza tal-Mosta.

Ritratt antik meħud mill-fotografu R. Ellis waqt training camp fil-bidu tas-Seklu 20, bis-soldati viċin il-Victoria Lines

kienu armati bl-aqwa sistema li kienet teżisti dawk iż-żminijiet u kellhom il-bżonnijiet kollha meħtieġa mill-infanterija. Minbarra li kienu mezz ta' difiża mill-awqa kienu wkoll xogħol sabiħ ta arkitettura militari Ingliża li wieħed jista' jammira anki f'dawn iż-żminijiet.

Matul il-korsa kollha ta' dawn il-linji insibu dawn il-mezzi ta fortifikazzjonijiet kollha. Il-Fortizza ta Bingemma, il-linji magħrufa bħala 'tad-dwejra', il-batterija tat-Tarġa, il-Fortizza tal-Mosta, il-Batterija ta' San Giovanni, il-Batterija tal-Għargħur, il-Fortizza tal-Madliena, il-Fortizza ta' Pembroke, il-Batterija ta' Pembroke, il-Batteija ta' Spinola, il-Batterija tal-Ponta ta' Tas-Sliema, u l-Fortizza Cambridge.

Minhabba kif diġà għid l-iżvilupp fl-armamenti kien qed jikber b'rata mgħaġġla ħafna. F'dan il-perjodu l-Gvern Ingliż ried li din is-sistema tkun armata tajjeb ħafna wkoll. It-tip ta' kanuni li bihom kienu armati dawn il-fortifikazzjonijiet, jiġifieri dawk tas-6 pulzjeri u ta' 9.2 pulzier sfortunatament ma baqax lanqas wieħed f'pajjiżna. Dan minkejja li f'kull fortizza kien hawn mill-inqas tnejn minnhom. Dan minhabba l-fatt li l-Gvern Ingliż tal-ħamsinijiet meta Malta kienet għadha mhux Indipendenti kien ħa d-deċiżjoni li dawn jinbiegħu għall-ħadid u tqattgħu kollha.

Nistgħu ngħidu li llum il-gurnata l-Victoria Lines ma għandhom ebda skop militari u l-użu tagħhom spiċċa mat-

il-Kavallieri ta Malta fl-1722 kienu diġà bnew xi tip ta sistema bejn Torri Falka u San Pawl tat-Tarġa; fil-limiti tan-Naxxar. Dan l-iżvilupp fi żmien l-Ordni ma kienx tkompla u ġie abbandunat minhabba li ma kellhomx nies biżżejjed sabiex iħaddmu din is-sistema u l-ispiża kienet waħda kbira ħafna wkoll.

Tajjeb wieħed jgħid li dawn il-fortizzi u linji tal-infanterija

Il-Victoria Lines f' Wied Faham, il-Għargħur wieħed mill-isbah eżempji li baqa bħala linji.

Il-Victoria Lines li hemm fil-limiti ta Bingemma Tidher ukoll il-Kappella ddedikata lill-Madonna tal-Itrea.

twelid tagħhom. Izda min-naħa l-oħra nistgħu ngħidu li f'kull ktieb li nkiteb f'dawn l-aħħar snin li jservi bħala gwida turistika nsibu tagħrif dwar dawn il-linji ta' fortifikazzjoni minn angolu differenti. Nista' ngħid li saru attrazzjoni turistika mhux għall-Maltin biss li jhobbu jhufu fil-kampanja Maltija, imma anki fost daww il-viżitaturi li jhobbu jimxu fil-kampanja Maltija. Hafna mill-partijiet ta' dawn il-linji wieħed jista' jimxi magħhom, għalkemm hemm partijiet oħra li huwa diffiċli. Minbarra l-arkitettura ta' dawn il-postijiet militari wieħed jista' jammira il-kampanja Maltija, il-flora u l-fawna li hemm fl-inħawi tagħhom. Dawn joffru spetaklu mill-isbaħ fix-xhur ta' April, Mejju, Settembru u Ottubru mod speċjali meta n-natura Maltija tkun fl-aqwa tagħha. Biex wieħed iżur dawn il-linji hemm diversi nħawi minn fejn jista' jibda. Dawn il-linji għalkemm huma taħt il-protezzjoni tal-Gvern Ċentrali jagħmlu parti mill-konfini ta' tmien Kunsilli Lokali differenti li huma, l-Imġarr, San Pawl il-Baħar, il-Mosta, Hal Għargħur, Pembroke, is-Swieqi, in-Naxxar, u r-Rabat. Dawn il-linji jistgħu faċilment jiġu mil-ħuqa minn dawn il-postijiet kollha li semmejt. Li kieku dawn il-Kunsilli Lokali flimkien mal-Gvern Lokali jimbarkaw fuq proġett turistiku għal dawn il-mezzi ta' fortifikazzjonijiet u l-madwar żgur ikunu ta' benefiċċju kbir għall-industrija turistika, b'mod speċjali fix-xhur meta l-industrija tat-turiżmu tkun fil-perjodu baxx tagħha. Naħseb li għall-proġetti bħal dawn jistgħu anki jinġiebu flus mill-Unjoni Ewropeja minn fondi differenti li jeżistu. Għall-proġetti bħal dawn jistgħu japplikaw anke numru ta' kunsilli lokali flimkien.

Spezzjoni viċin hafna tal-Victoria Lines li hemm viċin ta' Tarġa Gap. Ritratt tal-fotografu R. Ellis

Parti mill-Victoria Lines batterija ta' San Giovanni f'Wied Faham, il-Għargħur.

il-mixjiet, f'xi kmamar li wieħed isib jista' jiftaħ kamra ta' informazzjoni jew inkella fejn wieħed jista' jieqaf jistrieħ u jiekol xi ħaġa. Hemm mitt ħaġa x'wieħed jista' jagħmel. Xejn xejn lit-turisti u lill-Maltin nofrulhom xi ħaġa totalment differenti minn dak li għandhom sa issa.

L-eko-turiżmu f'Malta nista' ngħid għadu ma qabadt art u dan jista' jkun wieħed mill-ewwel proġetti tax-xorta tiegħu.

Wieħed jistaqsi imma x'jista' jsir sabiex dan il-proġett jirnexxi? Il-ħsieb ewlieni huwa li tinħoloq sistema ta' mixjiet li jkun aċċessibbli. Dan jista' jsir billi ċerta mogħdijiet jitnadfu mingħajr ma ssir ħsara lill-ambjent sabiex il-viżitatur jkun jista' jgħaddi minnhom mingħajr diffikultà. Matul dawn il-mixjiet jitpoġġew tabelli b'informazzjoni mhux dwar il-fortifikazzjonijiet u dwar il-linji tal-infanterija imma ukoll dwar il-flora, il-fawna, u postijiet oħra ta' interess bħal kappelli, raddett ir-roti, irziezet tipiċi Maltin u għamara oħra li nsibu fil-kampanja Maltija. Matul dawn